

ISTANBUL VE SÜLEYMANIYE ATÖLYE ÇALIŞMASI
İstanbul 1-27 Temmuz 1995

Amir Pasic ve Jerrylinn Dodds

RAPOR ÖZETİ

Atölye Çalışmasının Amaçları:

Bu çalışma, İstanbul'u kentsel planlama alanında tehdit eden unsurları incelemeyi amaçlamaktadır. Bu konudaki istatistikler endişe vericidir. Kentsel gelişim kontrol edilemezse, şehir şiddet, sosyal parçalanma ve kültürel yabancılaşmanın eşğine gelecektir.

Sanayi teknolojisi, yeni üretim ve özellikle ulaşım biçimlerinin hızlı bir şekilde şehre girmesi, toplumun sosyal, kültürel, iktisadi, ve siyasi yapılarında genel bir karışıklığa sebep olmuştur. İstanbul'da, geçmiş değerlerin yerine batı modelleri tercih edilmiş, kent planlamasında "modern ulaşım" esas rolü oynamıştır.

Kültürel mirasın günümüzde hızla yok olması karşısında, geçmişin mimari mirasını keşfetmek ve tarihimizin değerlerini günümüze yeniden kazandırmak için fotoğraf arşivlerini karıştırıyoruz.

İstanbul, on milyonluk bir metropol ve bin yıldan fazla dünyanın merkezi olarak, muhteşem mirasıyla modern ve geleneksel unsurlar arasındaki çatışmayı gözlemlemek için mükemmel bir laboratuvar niteliğindedir.

Bu çalışmada, İstanbul'daki bugünkü durumun analizi yapılmış ve metropoldeki mimari miras üzerinde yoğunlaşmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Süleymaniye örneğinde şehrin tarihi bölümündeki şehirleşme sürecini kontrol etmek ve yönlendirmek için alınması gereken tedbirler incelenmiştir.

Çalışmada üzerinde yoğunlaşılan konular :

1. Tarih ve Miras:

Tarihin anlamı, şehrin sosyolojik profili, mimari ve şehir plancılığındaki dönüşüm.

2. İstanbul metropolünün planlanması:

Coğrafya ve iklim, demografi, ekonomi, şehirleşme, mevcut planlama dokümanları, istatistikler, planlama ve kurumlarla ilgili mekanizmalar, ulaşım, şehir hizmetleri, çevre kirliliği, konut politikası, şehir planlamasının sosyal yönleri, yeni kent politikası, şehrin gelecekteki karakteri.

3. Süleymaniye pilot çalışması, bu kapsamda çözüm bulunması amaçlanan konular:

- Metropoldeki kültürel miras:
Tarihi alanlar, bunların rehabilitasyonu ve modern metropolle kaynaşmaları,
- Faaliyetlerin koordinasyonu:
Etkili faaliyet için kurumların organizasyonu
Çeşitli seviyelerdeki sorumlulukları bölüştürmek,

Kamu ve özel kesimler arasındaki ilişkiyi sağlamak,
Şehrin günlük problemlerini çözmek için kentsel yönetim.

- Eğitim kurumlarının aktif rolü
Ortak programlar geliştirmek,
Mimarları yaşadıkları çevreyi oluşturan iç ve dış güçlerden haberdar etmek,
Toplumdaki günlük hayat faaliyetlerine katılmak,
Bütün sosyal seviyeler için eğitim birimleri geliştirmek,

Dünyada koruma işlemlerinde sürekli gelişme gösteren programlara sahip, iyi korunmuş tarihi alanların sayısı çok azdır.
Koruma ve yeniden yapılanma işlemleri sırasında karşılaşılan güçlüklerle çözüm bulmak için Mimari Mirasın Bugünü Programı , yasal, sosyal, şehir ve çevreyle ilgili ve benzer diğer meseleleri ele almaktadır.

ATÖLYE ÇALIŞMASININ RAPOR ÖZETİ

Metropoldeki mimari mirasın durumu, programa katılanlar için İstanbul'daki şehir hayatının tüm konularında tartışma konusu oldu: yapı detaylarından , restorasyon için teorik temel olan post-modern duruma kadar.

Yasal çerçeve çoğunlukla değişik planların ve programların uygulanmasına olanak sağlamakta, mevcut yasanın, koruma ve restorasyon işlemlerini kolaylaştıracak yapıya kavuşturulmasını teklif etmektedir.
Kültür varlıklarının tescili, binanın değeri ile karşılaştırabileceğimiz sert yasa politikası, ve daha ileri yasal çerçeve konuları âcilen ele alınmalıdır.

Ekonomik çerçeve merkezi yönetim, evsahipleri ve kiracıları temsil eden uzmanlaşmış bir organizasyon tarafından yönetilen ve kendi kendini finanse edebilen bir plan üretmelidir.

Organize olmuş teşvik edici etkenlerle, koruma işleminde devamlı bir gelişme kaydetmek ve söz konusu bütün unsurlar için (ikamet sahipleri ve kuruluşlar) destek sağlamak mümkündür.

Canlı bir ekonomik yapının önerilmesi, şu üç durumu üretmeyi amaçlamaktadır;

- Tanımlanmış, kendini finanse edebilen plan,
- Yerel yönetimce kurulan ve projeyi, yerel kuruluşlar ve çevre sakinleriyle günlük temasın sağlanmasıyla birlikte yürütebilecek olan uzmanlaşmış bir organizasyonun kurulması,
- Alandaki gönüllü işbirliği,
Koruma alanındaki yapıların sahiplerine , restorasyonun amaçlarını destekleyecek şekilde görevlerini yerine getirmelerini sağlayacak organize olmuş teşvik edici etkenler.

Anonim şirketin kurulması, bu tür faaliyetlerin organize olması için iyi bir model olacaktır.

Bu koruma imar planının uygulanması ve alanın rehabilitasyonu eşzamanlı olarak gelişebilir.

Anonim şirket , uzmanlaşmış organizasyonun açık, aktif ve pazar ekonomisine uyarlanmış bir şeklidir. Geçerli ekonomik eğilimlerde, uzun zamanlı bir koruma projesini yürütmek için kurulmuş anonim şirket, uzmanlaşmış organizasyonlar ve bağışlanmış sermayelerden daha uygundur. Çünkü, koruma rehabilitasyon projelerindeki çok sayıdaki katılımcıların ekonomik isteklerine daha iyi cevap vermektedir.

Sonuç olarak, bilimsel, mimari ve teknik gelişmeler çeşitli ekonomik sonuçlara yön vermelidir: bunlar arasında özellikle inşaat sektörüyle ilgili artan iş imkânları bulunmaktadır.

İstanbul Tarihi Yarımadası için Kentsel Arazi Politikası: koruma planı ile belirlenmiş dengeli bölgelenmeye dayanmalıdır. Böyle bir bölgelenme dengesi tarihi yarımadanın ana komplekslerinde "Bütündeki Taşıyıcı" nın belirlenmesi ile gerçekleşecektir.

Bu işlem, mahalleyi çevreleyen ve hakim karakteri belirleyen alanın değerlendirilmesi ile başlayacaktır. Bu alanda, toplumun çeşitli sosyal ve ekonomik fonksiyonlarının yeterliliği göz önünde bulundurulmalıdır.

İkinci etap, Tarihi Yarımada'daki mahalleler arasında aynı tipte bir denge kurmayı amaçlamaktadır. Üçüncü etap, bu dengeyi Yarımada ve İstanbul bütününde kuracaktır.

Bir Kamu- Özel İdare Ortaklığı: Devlet kuruluşları, trafik problemleri ve toplum için önemli olan seçilmiş binalar kadar altyapı, su, kanalizasyon, çöp, kamu hizmetlerinin de kontrolünü sağlamalıdır. Özel sektörün gelişim ve yatırım için çerçeveyi sağlaması hedeflenmiştir.

Bu çerçeve, özel sektörün yatırımlarının etkin bir şekilde yönlendirilmesine ve devletin kendini savunma ve tepki gösterme durumunda kalması yerine, daha uyumlu bir işbirliği içinde hareket etmesini sağlayacaktır.

"Kontrollü Planlama" sistemi kentsel dokudaki değişimleri tahmin eden bir planlama ve uygulama sistemi yaratacak şekilde değiştirilmelidir. Bunun amacı, bir kriz çıkmadan, bir felaketin ardından üç yıl sonra yapılan tipik bir gelişim planı senaryosunu önleyecek şekilde, belediyeyi tarihi yarımadanın kaderini etkileyecek bir duruma getirmektir. Uygulama ilerledikçe, daha ilerki bir tartışma safhası, *bilgisayar teknolojisine* dayalı, *eşzamanlı planlama* için yapılacak bir programdır. Bu bölge planları, metropolitan alan imar planları, nazım imar planları, ya da bölgesel uygulama planlarının eşzamanlı olarak ele alınmasıdır. Bu şekilde bütün planlar bütünleştirilebilir. Bu tip bilgisayar tabanlı bir sistem, devlet daireleri ve diğer organizasyonların farklı kuruluşlar, kurumlar ve kişilerin çalışma ve araştırmalarına, kendi görevlerini yaparken ulaşabilmelerini mümkün kılacaktır. Bu, çalışma ve hataların tekrarlanmasını ortadan kaldıracaktır.

Sonuç olarak, planlama işlemlerini uygulayacak bir metod olarak, biz yüksek seviyedeki teknolojiye dayanan ve günümüzün medyasıyla da mümkün kılınabilecek çok kriterli bir optimizasyon öneriyoruz.

Kentsel Prensipler

Tarihi Yarımada'nın yapısı, caminin yerel toplumun fonksiyonel ve görsel merkezini oluşturması fikrine dayanmaktadır. Biz, bu canlı yapının Süleymaniye Külliyesi etrafındaki mahallede tehdit altında bulunduğunu hissettik. Tarihi alandaki kentsel yapının analizi, mahallenin hem ekonomik canlılığın hem de problemlerinin büyük yapılar üzerine kurulan sanayi faaliyetlerinden kaynaklandığını göstermiştir. Sanayinin belli olan sosyal ve ekonomik değeri, örneğin, mahallenin ekonomik canlılığının korunması ele alınmalı, ama, bu sanayiden kaynaklanan ölçek, kirlilik, ve sağlığa zararlı durumlar bu bölgede bulunması gereken iş tipinin yeniden düşünülmesinde baz alınmalı.

Mahallenin kentsel değer kaybı, yarı kamusal toplanma noktalarının, orjinal sokak dokularının parçası olan çıkmaz sokakların kaybında bulunabilir. Günümüzde sokaklar kamu ve özel alanlar arasında bir sınır oluşturmakta, mahalle ölçeğinde aile gruplarının birbirini etkilemesini önlemektedir.

Çeşme, mahalle camileri, türbeler, küçük anıtsal mimari alanın kimliğinde canlı bir rol oynamaktadırlar. Ana arterlerdeki odak noktaları, yönlendirme için önemli noktalardır. Değişen alandaki sabit elemanlar korunmalıdır. Ayrıca, belirli yaklaşım noktalarındaki manzaralar ve noktalar korunmalıdır (örneğin, Fatih Camii ve Süleymaniye Külliyesi'nin aynı zamanda görülebildiği Kirazlı Mescid Sokağı ve Vefa Meydanı Caddesi).

Binaların yok olmasıyla birlikte artık kapalı olmayan bazı bahçeler, mahallelinin yardımıyla yeniden canlandırılabilir. Her halükârda, problemler ve ihtiyaçlar serisi için tek ölçekli bir politika düşünülmemelidir. Tarihi gerçek, toplumun bugünkü ve gelecekteki sosyal ihtiyaçlarıyla dengeli bir şekilde korunmalıdır. Tek bir evin ya da sokağın kaderi kişisel bir problem olarak ele alınmalı ve bu seviyede çözümler aranmalıdır.

Mahallenin konut kimliği ihtiyacına cevap verecek belirli öneriler, büyük tarihi yapılardan birinde kurulabilecek, mimarların ve öğrencilerin, toplum ve mahalleyle ilişki kurabilecekleri ve kişisel olarak konut yapılarının yenilemesinde yardımcı olabilecekleri Uluslararası Araştırma Merkezi'ni de kapsayabilir. Böyle bir geçici merkez sadece mahallenin restorasyonuna yardımcı olmakla kalmayıp, aynı zamanda önemli bir problem olan kamu bilincinin gelişmesi ve eğitime de yardımcı olacaktır.

Medresenin binalarına sosyal fonksiyonlar (okul, klinik gibi) verilmesiyle değerinin yükseltilmesi, Külliye'nin olağan kentsel doku ve toplum arasında bir bağ kurarak geçmişte sahip olduğu işlevselliği kazanması hedeflenmiştir. Diğer yapılar üzerinde de aynı hassasiyette çalışılmalı, daha önceki mevcut yapının oluşturduğu kendine has dokusu korunmalı ve böylece mahallenin görsel ve manevi merkezini oluşturan tarihi yapıların da ölçek ve önemlerini korumaları sağlanmalıdır.

Belgeleme ve Bilgilendirme

Planlama politikalarından sorumlu devlet kurumları tarafından oluşturulacak bir *Planlama Belgeleme Merkezi* zaman içinde planlama sürecinin kalitesini yükseltecektir. Bu ayrıca değişik kaynaklardan toplanan işletme bilgilerinin miktarında da bir artışa sebep olacaktır.

Belge ve bilgi toplanmasını başlatmak amacıyla Belediye içerisinde sürekli bir Kentsel Yönetim Biriminin kurulması düşünülebilir. Bu birimin birinci derecedeki işlevleri diğer mevcut birim ve bölümler arasında çalışma düzenini sağlamak, bunların sorumluluk alanlarını belirlemek ve bilgi paylaşımında geçerli olacak sistem ve buna ait protokolü belirlemek olmalıdır. İkinci öneri, sürekli bir şehir veri-bankası arşivini ve Mimarlık, Restorasyon, Şehir Planlama ve İdare alanlarında çalışan tüm grupların çalışmalarını düzenlemek amacıyla tasarlanmış bağımsız ve kendini finanse edebilen bir Kent Bilgilendirme ve Araştırma Merkezinin (KBAM) kurulmasını kapsamaktadır. KBAM çok-disiplinli bir Yönetim Kurulu tarafından idare edilecektir.

Üçüncü ve son öneri, Süleymaniye Pilot Projesi bağlamında, planlama ve uygulamanın ayrı ve birbirini takip eden süreçler yerine birlikte geliştirilebilir ve birbirine katkı sağlayan süreçler olarak algılanmasının sağlanmasıdır.

Tarihi Yarımada İçin Koruma İmar Planı

İmar planı bir sitin rekonstrüksiyonu için gerekli kavramsal altyapıyı sağlamalı ve tasarım parametrelerini, kontrolünü ve kurallarını, ve malî ve diğer teşvik programlarını belirlemelidir. Ayrıca ilgili plancılar, mimarlar ve kent yöneticileri için koruma alanında bir eğitim programının ana hatlarını da oluşturmalıdır. *Plan - özellikle de proje alanının kesin sınırlarının belirlenmesi-* şehrin tarihi gelişiminin incelenmesi ile ekonomik, mimari, teknik ve sosyolojik araştırmalara dayandırılmalıdır.

İstanbul örneğinde Tarihi Yarımada, koruma - imar planlama ve/veya uygulamasında gözönüne alınması gereken en küçük alan olmak zorundadır.

Hazırlık Çalışmaları

1. Yalnızca Tarihi Yarımada'da çalışacak ve T.C. Kültür Bakanlığı şemsiyesi altındaki farklı birimleri - Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve sorumlu bölge kurulları, T.C. İmar ve İskan Bakanlığı, T.C. Orman Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve bölgesel birimleri, T.B.M.M. Milli Saraylar Dairesi Başkanlığı, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı ve ilçe belediye başkanlıkları - arasında düzenleme ve işbirliğini sağlayacak bağımsız bir otorite oluşturulmalıdır.

2. Genel yasal ve kurumsal altyapının oluşturulması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

3. Genel kamu çalışmalarını sunmak ve halkın etkin katılımını sağlamak amacıyla bir bilgilendirme ve eğitim programı oluşturulmalıdır. Bu süreç medyanın da katılımının sağlanmasını gerektirecektir.

4. İstanbul Tarihi Yarımadası üzerinde devamlı çalışmalar yapılmasını sağlamak için gerekli program(lar) hazırlanmalıdır.

5. Acil ve hemen yapılacak uygulamalar için uygun anıtsal sitler seçilmelidir. Bu sitlerin dış çeperlerinin yavaş yavaş genişletilmesiyle tüm şehir dokusunu uygulamaya dahil etmek mümkün olacaktır.

6. Geleneksel mahalle örgütlenmesine dayalı bir komşuluk sistemi geliştirerek dikkatli ve yoğun bakım ve başta altyapı (su, kanalizasyon, doğal gaz, elektrik ve sağlıklaştırma) olmak üzere ıslah çalışmalarının tamamlanması sağlanmalıdır.

Eylül 1995 - Eylül 1996 Döneminde Önerilen Teknik Çalışmalar

1. İstanbul Şehir Bilgilendirme ve Araştırma Merkezinde tarihi belgelerin toplanması ve değerlendirilmesi;

2. İstanbul'da yer alan üniversitelerin hazır işgücünden yararlanılarak yapılacak altı aylık bir kampanya sürecinde Tarihi Yarımada'nın bütünleşmiş bir kentsel/mimari incelemesiyle birlikte mevcut nicel bilgileri seçilmiş nitel incelemelerle tamamlayan bir sosyo-ekonomik araştırmanın hazırlanması;

3. a. İstanbul'un konumu,
b. Tarihi Yarımada'nın konumu, ve

c. Süleymaniye bölgesindeki yaşam ve iş yapılarına ilişkin, örnek incelemeleri kapsayan ve sağlıklılaştırma önerilerine yol gösterecek kriterleri belirlemeye yönelik analizler;

4. Değerlendirmeler:

- a. kentsel (topoğrafya, morfoloji, tipoloji, anahtar özellikler, arazi planları, kentsel dokular, anayollar),
- b. doğal (denizle ilişkisi, hava durumu, yeşil alanlar)
- c. yapıların mimari sınıflandırılması, mimari tipolojilerin ve dilin tanımlanması,
- d. listeli anıt kataloğunun hazırlanması (önce mevcut liste incelenerek yenilenmeli ve daha sonra yeni katalog oluşturulmalıdır),
- e. her farklı yapı tipi için kural bütünlerinin oluşturulması (uluslararası kriterler, fiyat tahminleri, kaynaklar);

5. Uygulama önerileri:

- a. (koruma, sağlıklılaştırma, yeniden geliştirme, vb.) farklı uygulamalar için altbölgelerin ve bunların önceliklerinin ve zamanlamalarının belirlenmesi,
- b. sözkonusu her altbölge için temel arazi kullanımı ve geliştirme kurallarının hazırlanması,
- c. farklı altbölgelerde gerekli altyapıların tanımlanması ve bunların geliştirilmesi yoluyla daha düzenli bir toplum örgütlenmesinin sağlanması.

Uygulama Planı

1. Uygulama için gerekli örgütlenmenin düzenlenmesini sağlayacak amaç, yapılanma ve ekonomik temeli tanımlayan bir öneri oluşturulması;
2. Tarihi Yarımada'da sağlıklılaştırma planının uygulanmasını hızlandıracak bir ekonomik mekanizmanın tanımlanması;
3. Bir öncelik ve zamanlama listesine bağlı olarak tüm yatırımcılar (devlet, yerel yönetimler, bağış sahipleri, vb.) için bütünleştirilmiş bir finansman planının hazırlanması.

Eğitim Amaçlı Uygulama Planı

Planlama sürecinin içine bir eğitim altyapısının katılması son derece önemlidir; bu çevredeki eğitim düzeyinin yükselmesinde faydalı olacağı gibi tarihi alanların korunmasına yönelik toplum bilinçlendirmede sürecinde de önemli rol oynayacaktır.

Hem hazırlık hem de uygulama safhalarında, planlama sürecine katılanların tümü için sürekli bir ek eğitim programı sunulmalıdır. Tüm çalışmalarda akademik kuruluşların yalnızca yaratıcı ve gayretlendirici unsurlar olarak değil aynı zamanda bu süreçlerde yeralan diğer katılımcılar için uygun, bütünleştirilmiş eğitim paketleri hazırlama göreviyle de sürekli rolleri olacaktır.

Uluslararası Nitelik: eğitim uluslararası kriterlere ve niteliklere uygun olacaktır.

A. Eylül 1995 - Eylül 1996 Döneminde Belediye-Üniversite İşbirliği
(Haziran 1996'da HABITAT II Konferansı İstanbul'da toplanacaktır.)

1. Mevcut akademik kurumların eşzamanlı planlama ve uygulama süreçleriyle bütünleştirilmesi eğitime ve mimari mirasın korunmasına yeni bir nitelik kazandıracaktır. Bu şekilde akademik enerjinin akademik çevrede sınırlı kalmaktan kurtarılarak gerçek

sorunlarla uğraşır hale gelmesi sağlanacak ve aynı zamanda, bu kurumlarda aktif bir ekonomik çalışma ortamı oluşturularak iş-dışı çalışmalara gerek duyulmadan yaratıcılığın aktarımına imkan verilecektir.

Şehir içindeki çalışmalarda belediye zaman zaman akademik otoritelerden yararlanmışsa da, bu iki kurum arasındaki önemli ölçüdeki mesafe sebebiyle, aradaki yaratıcı alış-veriş de asgari ölçekte kalmıştır. Biz akademik otoritelerle işbirliğinin yalnızca belgeleme ve analiz düzeylerinde kalmaması, sentez ve uygulamayı da kapsayan planlamaya ait tüm süreçlerde devam etmesinin gerektiğine inanıyoruz.

2. Açık bir bilgilendirme sisteminin oluşturularak belediye ve üniversite kullanıcılarına açık hale getirilmesi, şehrin problemlerinin daha kolay anlaşılmasını ve çözümlenmesini sağlayacaktır. Üniversiteler-arası altı aylık bir çalışmayla bir planlama veri bankasının oluşturulması mümkün olacaktır.

3. Medya Temsilcilerinin mimari mirasımızın korunması konusunda eğitimi kamu eğitim sürecinin ilk safhasını oluşturmalıdır. Basın mensuplarını durum ve konulara duyarlı hale getirecek kısa seminerler, onların daha sonra kamu eğitimi ve ekonomik kaynak sağlanmasında etken olmasını sağlayacaktır.

4. Bir Mimar Sinan Ödülünün oluşturulması, mimarlık veya kentsel tasarım alanında geleneksel tarz ile modern dünya koşullarını bütünleştiren olağanüstü katkıları desteklemek amacını gütmektedir. Bu ödül aşağıdaki kategorilerde en iyi tasarımlara verilecektir:

1. Bir yapı veya uygulanmış plan,
2. Yayınlanmış akademik araştırma,
3. Tamamlanmış doktora tezi,
4. Bir mimarlık okulunda hazırlanmış stüdyo projesi.

Böyle bir ödülün getireceği destek mimarlık, restorasyon ve kentsel tasarım alanlarındaki öğrenci araştırmacılar ve/veya uzmanlar için büyük bir destek ve ilham kaynağı olacaktır.

B. Haziran 1996'dan Sonra Belediye-Üniversite İşbirliği

5. Atölye Çalışmasının, lisansüstü akademik düzeyde bir yaz okulu olarak her yaz düzenlenmesi ve yıllık bir raporla belgelenmesi suretiyle bu alanda gelecekte İstanbul'da yapılacak çalışmalar için ilk çerçeveyi oluşturmak mümkün olacaktır.

6. Kentsel koruma dalında bir lisansüstü programı

Son olarak, atölye çalışmasında ortaya konacak sorunların kentsel koruma alanında hazırlanacak iki yıllık bir lisansüstü programı çerçevesinde gerektiğince tartışılması mümkün olacaktır:

Böyle bir program yalnızca dünyanın kentsel koruma alanında en canlı laboratuvarında çalışmak için en uygun çevreyi sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda İstanbul şehrindeki olayların gelişiminde de etkin rol oynayacaktır.

Bize göre, bu program böyle bir projenin gerektirdiği düzey ve ciddiyeti sağlayarak, tarihi İstanbul'un planlanması ve rehabilitasyonunun derinlik ve yoğunlukla ele alınmasına imkân tanyacak bir çerçevenin oluşturulmasına katkıda bulunacaktır.

Başlangıçta bu lisansüstü programının amacı gerçek sorunlarla başa çıkabilecek düzeyde uzmanlar yetiştirmek olacaktır. Böyle bir kurum, ayrıca ilkokuldan üniversiteye kadar her

düzeyde eğitim programları hazırlayarak, yukarıda medyadan başlaması öngörülen kamuyu bilgilendirme ve etken katılım sağlama amaçlarını güden eğitim çalışmasında da etken rol oynayacaktır.

Bu program aynı amaçla çalışan uygulamalı teknoloji, mimarlık, ekonomi, mühendislik, tarih, idare ve işletme, planlama, restorasyon ve sosyoloji gibi sayısız uzmanlık alanının İstanbul'un sorunlarını mümkün olan en geniş ve birleşmiş çerçevede izlemek amacıyla bütünleşmesini sağlayacaktır.

Bu programın oluşturulmasındaki temel amaçlardan biri de böyle bir içten yaklaşımın üreteceği deneyim ve derslerin bugün mevcut herhangi bir tarihi dokuya uygulanabilir nitelikte olmasıdır.

Bu program:

- Lisansüstü düzeyinde, iki yıllık, uluslararası kriterlere uygun nitelikleri temel alacak
- Uluslararası ve birden fazla akademik kurumun ortaklığıyla gerçekleştirilecek ve Belediye ve diğer yatırımcıların da uğraştığı gerçek kentsel tasarım projelerinden oluşturulan bir çalışma programını kapsayacaktır. Belediye'nin ihtiyaçlarına ve isteklerine göre şekillendirilecek olan program, hayati önem taşıyan gerçek projelerden oluşturulacaktır.

Bu programın kuruluşu için çalışmaların başlatılacağı ilk iki yıl içerisinde farklı düzeylerdeki eğitim sistemleri için gerekli çerçevelerin oluşturulması ve mevcut bütünleşmiş koruma ve geliştirme sorunları ve/veya gerekliliği olan pek çok sit ve şehirde eşzamanlı olarak uygulanabilecek örgütlenmenin hazırlanması üzerinde çalışmak mümkün olacaktır.

The Area Between the Starı Most and the Komandina Bridge
Catherine Truman and Marsha Walden

This investigation focussed on the area between the Starı Most and the Komandina Bridge, an area composed of residential areas, public open spaces and several cultural institutions. Our investigation focussed equally on the physical issues of the site and the ideological issues raised by the presence of cultural institutions in the area, and their position within the post-war reconstruction process. It has been rather loosely referred to as the 'museum area,' however we did not want to focus our investigation solely on this aspect, as the actual museum functions make up a small part. We looked at the proposed and possible rebuilding of the area housing the museums, but also looked at increasing accessibility to public open spaces, creating pedestrian pathways, retaining the pre-existing residential complexes, and the possible linking of the area with proposed educational and cultural organizations nearby. We did not, however, include proposals for the rebuilding of the residential areas, assuming their rebuilding along pre-war lines. We were also concerned about the terminology of calling this area the 'museum area'. The institutions housed within this area are very small organizations, including a collection of cultural artifacts, a museum memorializing casualties of war, specifically from WWII, a house museum, and a children's library. These institutions should not be considered only by the term 'museum' but should be seen as educational facilities, libraries and cultural archives.

As part of the rebuilding process, it is crucial not to leave the rebuilding of cultural institutions until last, as they are often considered 'luxury' facilities. Such institutions represent the collective memory and the cultural heritage in similar ways as do architectural monuments -- repositories of physical documents of history. In light of the issues of culture and religion so prominent in this war, such organizations are even more important. The buildings which house these institutions are meaningless without the collections inside of them. We operated on the assumption that the collections had been saved at least in part, or could be reconstructed, such as the library. If the collections were destroyed, it is crucial that the rebuilding effort make some provision for the reconstitution of the collections, as well as of the buildings which housed them.

The area just to the south of the Starı Most complex housed the culture and military museum in an old mosque complex. The Ottoman-period complex was substantially altered by the Austrians in 1899, rebuilding the minaret, altering the interior, removing the porch, and removing two small buildings at the riverbank and replacing them with a larger structure which served as a medrese. In addition, two other small buildings on the site were cleared to make a large public space with views of the bridge. The mosque building and the Austro-Hungarian medrese were converted into museums in 1954.

There are currently several proposals relating to the rebuilding and future programming of the area. There is little argument that the mosque structure will be rebuilt; there are two proposals for the physical rebuilding of the site of the former museum. One proposal would repair and reconstruct the Austro-Hungarian structure. A second proposal is to demolish it as a later addition and replace it with buildings similar to the two smaller structures on the site before 1899. Programatically, there are proposals to reconstruct the site as a museum area and for the return of the area to the Muslim community.

These existing proposals raise several issues regarding the post war reconstruction of the area which should be addressed, especially regarding the proposed demolition of the 1899 structure and its replacement with two smaller structures. Arguments supporting this proposal center on the visual relation of the area with the restored bridge. Our investigation raised concern about this approach for several reasons, one concern being the extreme hierarchical importance placed on the visual symbolism of the reconstructed Bridge would here over-ride other aspects of the reconstructed city, creating a city with only one focal point. Our concern is not meant to imply a lesser importance of the bridge, but to examine the role of the reconstructed bridge in larger urban planning decisions. A second concern is the implied re-writing of history, whereby elements of the urban history somehow considered unfavorable are 'erased' in the reconstitution of the city along an edited history. Again, this criticism is not meant to negate the validity of improving unfortunate urban interventions; but to consider whether this is truly one of those 'unfortunate' planning decisions.

ADAPTIVE REUSE:

TABHANA COMPLEX AND BASCINE GARDENS

-SOME RECOMMENDATIONS

HISTORICAL BACKGROUND

The city of Mostar was established in the Ottoman period in 1468, when the Ottomans conquered Southern Bosnia. In 1474 the town was named Mostar, meaning "bridge keeper". The city was organised around the medieval fortress close to the bridge on the Neretva river. The medieval bridge connecting the east and west banks of the river was replaced by a solid wooden structure in 1481, later to be built with stone in 1566 by the Ottomans. This bridge enlivened and activated the city, forming the city core and linking the well defined commercial spine and residential quarters, characterising Ottoman structure.

THE CITY CORE

The city core of the old town is defined by the old city wall which includes the commercial center of Mostar. Various components form the core, including shops, warehouses, water mills, open markets, residential areas and several monuments of architectural and historical importance. This core is the heart of old town Mostar and forms a central axis with the Old Bridge as the focal point. The Tabhana is included with the city core and is significant in terms of its physical disposition and link with the commercial spine. The Tabhana complex and adjacent garden is the focus of this study and proposal.

TABHANA COMPLEX

The Tabhana complex which is located on the West Bank of the Neretva River, north of the bridge, is closely linked with the commercial spine of Mostar. The complex has an area of 1800 square meters including the courtyard and is an important building in this area. The north elevation of the complex is integrated with the old city wall. The Tabhana was related to the tanners guild activities, with a mosque and hamam. Earlier research has concluded that the complex was used as a jannisyary headquarters within the city core until 1826. The building was restored by architect Amir Pasic in 1982, on the ruins and since then has been functioning as a commercial centre housing a variety of craft orientated commercial activities as well as restaurants and cafes. This building was completely destroyed in the present war.

THE COURTYARD

The courtyard within the Tabhana was a vital space, offering opportunities for diverse activities most often used by the owners of the surrounding shops. Cultural functions such as music concerts have been held here. Encompassing an area of 5000 square feet, the courtyard slopes to the east and contains a central fountain. The Tabhana with the courtyard was to have been a very successful building with intensive public accessibility and an atmosphere of creative works.

OTHER ELEMENTS

The following elements are included with the Tabhana complex:

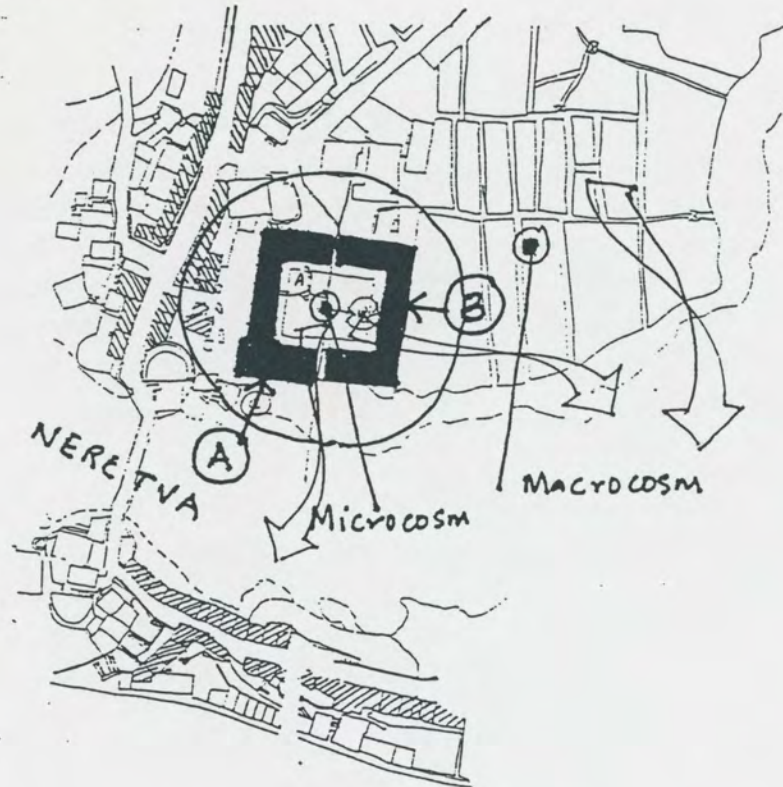
a) Tabacica Mosque	built in mid 17th century
b) Cejvan Begov Hamam	built in mid 17th century
c) Bascine Garden	(no historical information)

ADAPTIVE REUSE

GOALS:

- a) Propose an adaptive reuse for Tabhana to restore its pre-war vitality, as a multi cultural and economically viable space.
- b) Integration of Tabhana, Mosque and Hamam along with Bascine Garden, to bring quality to the existing environment.
- c) To preserve the Bascine gardens as an urban lung space, effectively linking it with the river and providing accessibility to the public.

Conceptual Diagram

PROPOSALS AND RECOMMENDATIONS

TABHANA COMPLEX:

Tabhana is to be restored to its pre-war commercial/cultural vitality. The "B" wing as shown in the sketch above is closely related to the Bascine Garden. Hence it is recommended that these spaces could possibly have the following functions as options.

- a) a small caravan sarai
- b) cultural studios making use of the attic space.
- c) craft workshops like leather crafts, painting, handi-crafts, etc.

The "A" wing is to be considered as a commercial mixed use with cafes and restaurants closely linked to the commercial spine. The courtyard is to be further enlivened with water body on the perimeter. The courtyard already has a fountain, which is to be recourced as shown in the sketch. The construction of this complex is to be based on the previous structure, using stone walls, timber construction and slate roofs.

BASCINE GARDEN

The Bascine Garden is adjacent to the Tabhana to the north and to the east the Neretva River. The landscape is completely damaged due to the war. This five acre space is an important area and needs to be preserved as a part of the old town. The present channels have to be recoursed to form pathways of water channels to suit the morphology of the town structure. The courtyard of the Tabhana is connected to the garden with underground water channels.

The courtyard and the gardens form the microcosm and macrocosm, mutually complimenting each other enhancing the quality of the place.

Further, the gardens extend towards the river, which is the mobile element of the towns' landscape.

CONCLUSION

The above proposals are based on the information that was made accessible at the time of study. The focus was from the pre-war situation and it would be necessary to visit Mostar to go deeper into the discussion of authenticity of the historical facts, related to the tabhana and the Bascine Gardens. On the basis of above information, the adaptive reuse proposal could be considered. However, it is suggested further research to be carried out on this subject, to ascertain the "GROUND REALITIES".

REFERENCES

- 1) Islamic Architecture in Bosnia - Hercegovina. Amir Pasic. IRCICA:1994.
- 2) The Old Bridge in Mostar. Amir Pasic. IRCICA: 1995.
- 3) Mostar 2004 1994 report
- 4) Personal discussion with Dr. Amir Pasiç

PROJECT TEAM:

A.A. Jaffer Khan, India
Thomas Sincavage III, U.S.A.
Muhsin Hidirov, Uzbekistan
Ebru Gencer, Turkey

August 1995

KARADZOZBEGOVA MOSQUE COMPLEX

Aarati Kanekar, Andrew Herscher, Paola Cattarin and Nilüfer Baturayoğlu

Aims

- To understand the role of the mosque complex within the urban fabric
- To map recent transformations of mosque complex, eg. removal of the residential fabric south of the mosque complex and its subsequent transformation into a park, and to understand how these transformations could condition the urban fabric
- To evaluate existing urban structures on scale of city blocks and to use the present situation created by the destruction to understand blocks as a singular urban entity
- To define the transition from the old city (Ottoman) to new (Austro-Hungarian); as the mosque complex straddles institutionally defined border between old and new cities

Issues:

1. Boundaries of the Old Town

The complex formed by the mosque, medrese and the old and the new cemeteries straddles the border between the "old" and "new" Mostar. A consideration of the mosque complex, then, forces us to critically assess this boundary, and this project problematizes a consideration of this boundary as a limit to analysis and intervention in the old town.

2. Definition of the Site

The mosque complex is located within a series of five blocks, which constitute a simple urban entity because of their historical, formal and functional relationships. To consider these blocks as a single entity allows us to track certain urban structures which exist in between the scale of the individual architectural sites and the scale of the old town as a whole.

3. Intentions of Re-constitution

The destruction caused by war only presents us with occasion to intervene in the old town. This intervention, however, is directed at a conservation of the old town as an evolving historical entity. We do not believe that the old city should be restored to its pre-war state, but that it should be encouraged to evolve and reconstructed in such a way as to enhance its development. Our site exemplifies the need for such an investigation because of the significant transformations that have occurred. The transformations cannot be repressed in a reconstruction of the site to its pre-war condition, but rather must be considered as reconstruction of basic elements of the site.

Analysis

Analysis of the urban structure reveals two parallel logics :

1. Austro-Hungarian cutting of regular blocks which are formed by the definition of the street edges
2. The earlier Ottoman structure of the fabric which is persistent in the interior of these regular blocks

The simultaneous working of these two logics calls upon us to evaluate five blocks together including the one with the mosque complex. The analysis of these five blocks reveals a

latent system of alley-ways, courtyards and green spaces within the blocks that are interrupted by some smaller buildings.

Concept

A secondary system of pedestrian circulation can be developed by defining the latent inner structure of the blocks and the connecting various alley-ways. This would be particularly significant given the fact that one of the future proposals entailed pedestrianization of the *B.Fejica* Street. We do not support the pedestrianization of either the *M.Tita* Street or *B.Fejica* Street but instead propose some of the shorter perpendicular streets connecting them to be pedestrianized. To complete the route would require certain (5/6) property owners to be compensated appropriately all the blocks could also be suitably accessed for service.

The pedestrian linkage also connects a series of green spaces and courtyards round the site that are presently isolated.

This process of linkages would connect the old and new town at a physical level, thereby making a gradual transition instead of an abrupt boundary. The facades of the buildings that would face the new pedestrian route need to be considered since these would essentially be the back facades; in addition, the original courtyard walls and the lot divisions need to be respected during the creation of this pedestrian route. In the pre-war situation the functions of each of the blocks varied between residential, commercial and institutional. These variations in the functions would be related to the courtyards and would be considered closely throughout the pedestrian route.

In addition, possible sites for future intervention could be considered along the *M.Tita* Street at various block corners since the buildings constituting them have been destroyed.

Mosque Complex

The mosque complex persists as a single entity straddling two blocks and interrupting the block structure of buildings on the perimeter and courtyards in the middle. The block encompassing the mosque and the medrese with the cemetery is unique within the series of blocks, in that, it does not possess a defined perimeter. The cemetery across the street from the mosque in the North has been converted into a Muslim war cemetery relating to the mosque and old cemetery, while the park towards the South of the old cemetery was earlier a built-up residential area.

We felt that it was important to connect the mosque with the two cemeteries on either side and signify a unified complex. This could be achieved by means of a single linking element like a high wall on the western side having visually permeable openings. This would, in turn, also define the rather amorphous block edge. The pedestrian route would pass through these blocks linking them and the green spaces. The park on the South of the old cemetery could be rebuilt with possible commercial structures defining the edge and reconstituting the central courtyard system. The buildings around the mosque could have functions that attract not just the Muslim but other communities in the town, so that the complex could be reintegrated into the daily life of the inhabitants.

Reg. No: I 1054

Class. No: W02

A secondary system of pedestrian circulation can be developed by defining the lateral boundaries of the blocks and the connecting streets. This would be particularly important in the case of the future pedestrian-oriented pedestrianization of the street. We do not support the pedestrianization of either the M. The Street or B. The Street but instead propose some of the shorter perpendicular streets connecting them to be pedestrianized. To complete the route would require certain (2/3) property owners to be compensated appropriately all the blocks could also be suitably accessed for service.

The pedestrian linkages also connect a series of green spaces and courtyards round the site that are presently isolated.

This process of linkages would connect the old and new town at a physical level, thereby making a gradual transition instead of an abrupt boundary. The facades of the buildings that would face the new pedestrian route need to be considered since these would essentially be the back facades. In addition, the original courtyard walls and the lot divisions need to be respected during the conversion of this pedestrian route. In the pre-war situation the functions of each of the blocks varied between residential, commercial and institutional. These variations in the functions would be related to the courtyards and would be considered closely throughout the pedestrian route.

In addition, possible sites for future intervention could be considered along the M. The Street at various block corners since the buildings containing them have been destroyed.

Historic Context

The mosque complex persists as a single entity straddling two blocks and interrupting the block structure of buildings on the perimeter and courtyards in the middle. The block encompassing the mosque and the courtyard with the cemetery is unique within the series of blocks in that it does not possess a defined perimeter. The cemetery across the street from the mosque in the North has been converted into a Muslim war cemetery relating to the mosque and old cemetery, while the park towards the South of the old cemetery was earlier a built-up residential area.

We felt that it was important to connect the mosque with the two courtyards on either side and signify a unified complex. This could be achieved by means of a single linking element like a high wall on the western side having visually permeable openings. This would in turn also define the rather amorphous block edge. The pedestrian route would pass through these blocks linking them and the green space. The park on the South of the old cemetery could be rebuilt with possible commercial spaces defining the edge and reconstructing the central courtyard system. The buildings around the mosque could have functions that start not just the Muslim but other communities in the town, so that the complex could be reintegrated into the daily life of the inhabitants.